

KISLEXIKON

adósrabszolga | adósságai miatt szolgaságba kényszerült polgár

aedilis curulis | eredetileg csak patriciusok által betöltött hivatal, a város és a piac felügyelője, a gabonaosztások megszervezője és bizonyos ünnepi játékok megrendezője

aedilis plebis | eredetileg csak plebeiusok által betöltött hivatal, a plebeiusok szentélyeinek felügyelője, a plebejusok játékeinak szervezője

ager publicus | állami közföld

annalisták | korai történetírók, az eseményeket évenkénti felosztásban mesélték el

annualitás | a római tisztségviselőket egy évre választották

as | római aprópénz

auctoritas | tekintély

augur | madárjós

bellum iustum et pium | jogos és az isteneknek tetsző háború

ensor | főtisztviselő, másfél évre választották, feladata a polgárok vagyonbecslésének elvégzése volt

census | a polgárok négy- vagy ötévenkénti adóbecslése

centuria | század, katonai és politikai egység Rómában

centurio | a centuria vezetője

classis | osztály, a római népgyűlés vagyoni alapon kialakított egysége. 5 classis volt, és a fölöttük álló lovagi réteg

cliens | római polgár, aki egy előkelő patronus védnöksége alatt állt

cohors | eredetileg ötszáz fős gyalogoscsapat, a legiók alapvető taktikai egysége

collegialitas | a római tisztségeket nem egyedül töltötték be, hanem egyidejűleg legalább ketten

consul | a római köztársaság két vezetője, egy évre választották őket. A római év névadói

corvus | csapóhíd a római hadihajókon

curia | a senatus ülésterme a római forumon

cursus honorum | a hivatalviselés rendje

decemvirek | tíz férfiból álló testület. A XII táblás törvények kidolgozásával voltak megbízva

dictator | rendkívüli helyzetekben fél évre megválasztott teljhatalmú római főhivatalnok. Egyedül töltötte be hivatalát. Sulla és Caesar dictatúrájának már nem voltak időbeli korlátai

druida | kelta pap

equites | a római lovagrend tagja (equus = ló)

exemplum maiorum | az ősök példája

fasces | vesszőnyaláb, amibe bástort lehetett illeszteni. A lictorok hordozták, amikor a tisztségviselőt kísérték

fides | hűség és kötelezettség, pl. a patronus és cliens viszonyában

foedus | szerződés, szövetség

gens | nemzetség

gladiator | az amfiteátrumban élet-halál harcot vívó harcos

haruspex | bélijós

homo novus | „új ember”, politikus, akinek családjából korábban senki sem volt senator vagy consul

interrex | közties király, két király között rövid időre megválasztott vezető. A köztársaság korában a consulok hirtelen halála esetén választották meg

iugerum | római területmérték, 0,252 hektár

laudatio funebris | halotti beszéd

legio | a római hadsereg alapegysége, eleinte 3000, később 6000, a köztársaság végén 5000 fős gyalogossereg 300 lovassal

lex | törvény

lictor | törvényszolga, a vezető római tisztségviselőket kísérte. A consulokat 12, a dictatort 24 licitor kísérte

lovagrend | Róma egyik vezető társadalmi csoportja. Nevét onnan kapta, hogy tagjai korábban a lovasságnál szolgáltak, később a 400 iugerum földbirtok értékénél nagyobb vagyonnal rendelkező birtokos, pénzarisztokrácia rétege

magister equitum | lovassági parancsnok, a dictator helyettese

magistratus | népgyűlés által megválasztott tisztségviselő

manipulus | a római legio kisebb, 12–60 fős taktikai egysége

mos maiorum | az ősök erkölce, a senatori rend értékrendje

nobilitas | a római elit a Kr. e. 4. századtól, tagjai a volt consulok, a senatorok, akik között plebeiusok is akadtak

optimaták | előkelő politikusok, akik a senatus és a consulok befolyását kívánták növelni a népgyűléssel és a néptribunusokkal szemben

pater familias | családfő, a római atya, akinek a hatalma alatt állt a felesége, a gyermekei és a szolgái

pater patriae | a haza atyja, megtisztelő cím, külön hatalommal nem járt

patriciusok | római előkelők, arisztokraták

patronus | pártfogó, a cliens előkelő, befolyásos védnöke

philippikák | eredetileg Démoszthenész beszédei II. Philipposz ellen, átvitt értelemben Cícero tizennégy szónoklata Antonius ellen Kr. e. 44–43-ban

pomerium | a város megszentelt határa

plebeiusok | a római nép, földművesek, iparosok. Kr. e. 494-től küzdelmet folytattak, hogy a patriciusok és a lovagok mellett ők is részt kaphassanak Róma vezetéséből

pompa funebris | római előkelők díszes temetése

pontifex maximus | Róma legfőbb papja, minden papi testület felügyelője. A pontifex szó eredetileg hídépítőt jelentett, mivel a híd építése az istennek tartott folyón szakrális tevékenységnek számított

populares | politikai mozgalom, amely a népgyűlés és a néptribunusok befolyását kívánta növelni a senatussal és a consulokkal szemben

praetor | a római köztársaság második legfontosabb tisztsége a consuli után, feladata az igazságszolgáltatás, a külföldiek peres ügyeinek inté-

zése. Hivatali éve lejártá után egy provincia helytartója

princeps | eredetileg a senatus legtekintélyesebb tagja, a korai császárkorban pedig a császárak hivatalos címe

proconsul | a consuli év letelte után így hívták a provincia helytartójaként tevékenykedő egykori consul

propraetor | a praetori év letelte után így hívták a provincia helytartójaként tevékenykedő egykori praetor

proletarii | a legszegényebb római polgárok, akik nem rendelkeztek saját földdel vagy műhellyel

proscriptio | halállista Sulla és a II. triumviratus időszakában

provincia | Róma Itálián kívüli tartománya

publicanus | adóbérlő

quaestor | római tisztségviselő, közbizalmi vagy pénzügyi feladatai voltak

rex | király

rostra | szószék a római forumon, a punoktól zsákmányolt hajóorrak díszítették

sacrosanctus | szent és sérthetetlen, a néptribunusokat védő jog

saeculum | évszázad

secessio | kivonulás, a plebeiusok elhagyják Rómát

senatus consultum ultimum | a senatus végső határozata, a szükségállapot bevezetése

senatus | Róma vezető testülete, eleinte 100, aztán 300, később 600 tagú

serviusi falak | római városfal, amelyet a hagyomány szerint Servius Tullius király épített

sestertius | római pénz, 2,5 as

suffectus | olyan tisztségviselő, aki nem a hivatali év kezdetén lépett szolgálatba

suffes | karthágói főtisztviselő

talio | szemet szemért, fogat fogért elve a törvényekben

tribunus plebis | néptribunusok, Kr. e. 494-től megválasztott hivatalnokok, akik a plebs érdekeit képviselték

tribus | törzs, Rómában három volt

triumphus | diadalmenet, jelentős győzelem után tartották

triumviratus | három politikai szövetsége. Az első titkos megállapodásnak számított, a második hivatalos cím volt. *N. Gy*